

MIRO PLANINC

TEŽKI VOD

(Reportaža)

Bila je jasna in ledeno mrzla nedelja v januarju 1945. Težki vod Škofje-loškega odreda se je vgnezdil v Železnikih kakor jez, ki naj prepreči vsak predor sovražnika po Selški dolini navzgor. Ni bilo več kot osemnajst borcev in težki vod so jih imenovali samo zato, ker so imeli težko bredo. Iz dneva v dan jih je štab odreda postavljaj na najbolj občutljive točke in zato niso poznali boljšega počitka kakor v zasedah, ko so čakali na sovražnika.

S seboj so prinesli pol stegna stare krave. Kuharica Rezka se je odločila, da jim bo napravila golaž. Meso bo sicer treba nekoliko dalj časa cvreti, toda na kraju se bo le zmehčalo, tako da ga bodo vsi hvalili. V poseben lonec je vsula koruzno moko. Kaj je bolj slastnega kot golaž s koruznimi žganci!

Postavili so samo opazovalnico kakih petdeset metrov v hrib nad trgov in stražarsko mesto ob cesti proti Češnjici. Opazovalnico bi morali sicer postaviti mnogo više, a je bil tako visok sneg, da so navsezgodaj komaj privlekli bredo do tega mesta. Pri njej je ostal samo Špeh, ob osmih zjutraj pa ga je zamenjal Tone.

Samo zaradi mraza je cepetal po gazi sem in tja. Ob straneh mu je segal sneg preko bokov; zato se je zdel neogljen kakor otrok v stajici, ko še ne zna hoditi. V prste ga je venomer ščipalo, čeprav se je vneto vrtel in postajal samo na koncu gazi, kakor fajmošter na prižnici, da je natančno pregledal dolino pod seboj in vse poti, ki vodijo iz Sele. Samo od tam so utegnili priti — belogardisti.

Stražil in opazoval je že skoraj dve uri. Zelo dobro je čutil, da bo vsak čas deset, čeprav ni imel ure. Samo Bajželj jo je imel v celem vodu in zato je on zamenjaval stražarje. Kako je to znal!

Na Javorjah je z njim prestražaril noč. Kadar je prišla vrsta na Bajžlja, ni hotelo biti konca tistih dveh ur. Stražar je z nezaupljivostjo vse bolj pogosto spraševal:

»A bo kmalu, Bajželj?«

Bajželj je po navadi ostal tihi, kakor bi molče odgovarjal:

»Ura teče, nič ne reče!« Ure pa ni pokazal nikomur. Potem ko mu je stražar le začel presedati, je zarobantil, da ne bo pomikal kazalcev naprej in kdaj bo spal, če ga bodo kar naprej budili. Nazadnje je pomirjevalno pogledal stražarja, mu pomignil, naj gre pod odejo in samozavestno dejal:

»No, zdaj bom pa jaz gledal!«

Ostal je kar pod odejo. Dvignil se je samo na komolce in zabodeno gledal v dolino. Vsi so zaspali. Prebudil jih je Bajžljev klic in polno jutro:

»Orkaduš, kdo gre zdaj na stražo? Jaz sem že od polnoči!« Bil je še zmeraj pod odejo, samo uro jim je kazal in nejevoljno zdehal. —

Ob tem spominčku se je Tonetu razlil preko zamrznjenega obraza topel nasmeh, a še isti hip otrpnil. Zdelo se mu je, da je na nasprotnem hribu pri Sv. Križu velik črn madež, ki ga prej ni bilo. Nastavil je težki artilerijski daljnogled in tedaj čisto jasno razločil oboroženo množico belogardistov. Samo od sebe ga je vrglo po gazi v Železnike med tovariše iz voda.

Komandir Lado je na pol leže slonel za pečjo in se za poročilo ni dosti zmenil. Že več mesecev so obletaval Železnike kakor večče, a noter si niso nikoli upali. Ko bi človek kaj dal nanje, potem ne bi ne žrl ne spal.

»Kar kuhajte naprej!« je zamrmral.

Prešernova brigada na pohodu. (Po originalu v loškem muzeju.)

Tone se je zmuznil na plano s slabim občutkom plašljivca. Bilo mu je kar prav, da je spet sam in na opazovalnici. Nič več ni preganjal mraza s cepe-tanjem. Neprestano je gledal skozi daljnogled, kakor poveljnik bojne ladje na komandnem mostičku pred bitko. Naročili so mu, naj pride povedat, če bodo šli belogardisti proti Kališam. Čisto je pozabil na zamenjavo in pazil samo na to, kam se bodo premaknili. Končno je opazil, da se je od Sv. Križa potegnil ozek in dolg klin proti Kališam. Nekaj jih je ostalo pri Sv. Križu. Šele potem, ko ni bilo nobenega dvoma več, se je vnovič zakotalil v Železnike.

»Proti Kališam gredo!«

Komandir Lado je brez besed obrnil glavo k peči. Samo desetar Cene je naglo pobral svoje stvari in med vrati položil roko Tonetu na ramena:

»Pojdiva!«

Tonetu se je zdelo, kakor da vleče Ceneta na položaj samo radovednost. Komaj sta zakobalila breg, že je od Sv. Križa zaropotal mitraljez. Gotovo so ju opazili. Cene se je spravil k bredu in zapičil pogled v nasprotni breg.

»A si jih res videl, da gredo sem?«

Tone je nastavil daljnogled in iskal kolono.

»Videl! Zdaj jih ni nikjer, ampak pri Kališah se bodo spet pokazali.«

Tako sta čepela kake četrte ure, ko se je Tone zganil in šepnil:

»Glej jih!« Pomolil mu je daljnogled.

»Aha, že vidim. V Kališah so!« Spremljal jih je in izgovoril misel na glas:

»Menda hočejo precej za res!«

Tehtal je njihove namere — nenadoma pa glasno in odločno ukazal:

»Skoči dol! Naj se takoj pripravijo!«

Tone je javil komandirju mnogo bolj samozavestno kot prvič:

»Belogardisti so v Kališah! Cene je naročil, da se pripravite!«

Špeh je mencial s svojo prazno porcijo okoli kuhinje in se zato obregnil ob Toneta, kakor da mu hoče snesti kosilo:

»Saj bo zdaj zdaj kuhano!«

»Preden bodo belčki prislinili svoje gobce k našim loncem, bomo že pojedli!« se je oglasil Gaber in večina mu je dala prav:

»Le počakajmo!«

Rezka ni vedela, kaj bi počela. Brez besed ji je švigal pogled od enega do drugega in ko se je ustavil pri komandirju, jo je nagnal:

»Hitro skuhaj, pa je!«

Ves zadihani je sporočil Cenetu, da bo vod čakal na golaž in žgance. Kmalu za Tonetom je prišel Gabrov Joško, podajač municije. Vsi trije so se vgnezdili okoli brede in čakali. Streljanje od Sv. Križa jih ni motilo, skrbela jih je samo kolona, ki se je spuščala od Kališ proti Češnjici.

Cene je čutil, kako ga grabi jeza na komandirja. Kar videl ga je, kako nemarno preteguje svoje krake za pečjo in kako Rezka vneto prilaga na ogenj in nestrpno čaka, da bi lahko razdelila ta prekleti golaž in žgance. Slutil je, da se na nasprotnem bregu kuha nekaj peklensko vročega. Bil je samo deseter, a vendar je skrbel za cel vod. On je bil pravi komandir. To bodo vedeli šele, ko pridejo v škripce, zdaj pa, ko čakajo na žgance, jim je komandir Lado — ta megla!

»Hudič!« je glasno zaklel.

Toneta in Joška je njegova slaba volja bolj prizadela, kakor da bi zagledala belogardiste čisto pred seboj. Kradoma sta pogledovala na Cenetov obraz, a nista odkrila ničesar vzpodbudnega.

»Alo, fant, zdaj pa dajmo!« se je nenadoma odločil Cene. Njegovi prsti so kot železne klešče zgrabili ročaje brede. Z vso močjo in zbranostjo se je naslonil na mitraljez ter se spojil z orožjem v eno samo bitje. Breda je oglušujoče zaropotala in vrgla snop krogel na kolono, ki se je približevala Češnjici. Razkropili so se in iskali zaščito. Tako jih je preplašil, da so začeli odgovarjati z mitraljezom šele po nekaj dolgih minutah. Razdalja ni bila večja od dve sto metrov in zato se je lahko razvil v nekaj trenutkih vroč boj.

Začele so vreti krogle, žganci pa menda malo pred tem, kajti Špeh se je primajal na položaj s puško preko ramena, v rokah pa je nosil polno porcijo in hlastno jedel, jedel, jedel.

Prav tedaj je breda utihnila. Cene je potegnil zapirač in vnovič sprožil. Dala je samo en strel. Hitro je zamenjal nekaj nabojev, pregledal vsak delček in sprožil... Samo en strel!

Tone je uvidel, da jim bo breda samo še v nadlego. Puškariti morajo. In zato je zavpil na Špeha:

»Streljaj vendar!« Toda Špehu se je prav malo sanjalo, kaj se dogaja. V tistem trenutku mu je porcijo odneslo v sneg. Zjavkal je; krogla mu je prebila levo dlan.

Šele zdaj so prihiteli še trije puškarji, se zleknili v sneg in nabijali, kolikor so pač mogli. Breda še nikoli ni odpovedala. Zato bi jo Cene najraje vrgel po bregu, v resnici pa jo je zagrabil in brez podstavka zadel na rame. Z največjim naporom je rinil v hrib in jo za prvim drevesom skril v sneg.

Gabrov Joško se je pognal z zabojem municije kar po gazi v Železnike, čeprav so beli že dosegli prve hiše. Tone se je vzpenjal za Cenetom in z grozo opazil na obronku hriba tri smučarje v belih haljah. Prešinilo ga je:

»Ti so nas obkrožili preko Dražgoš in nam prišli za hrbet!« Pomagal si je s puško in se čisto izgubljal v snegu. Cene se je skril za drevo in zaklical onim trem, ki so se še vedno vrteli na opazovalnici:

»Skočite! Madona, kaj jih ne vidite?«

Špeh je zakrilil s prestreljeno roko in zastokal, kakor da ne more nikamor. Cene je tedaj s samokresom prisilil smučarje, da so obstali. Odgovorili so z brzostrelkami.

»Streljaj še ti!« je velel Tonetu, a še isti trenutek sprevidel, da se morata vsaj za toliko dvigniti v hrib, da ne bosta s smučarji v isti črti. Odrivala sta sneg s prsi in rokami, se lovila za veje ter končno našla kritje za drevjem. Smučarji so se v loku spustili k trojki na opazovalnici. Nekaj kratkih rafalov in nekaj medlih krikov je planilo pod nebo. Cene je potegnil z rokavom preko obraza in hripnil. Tonetu se je zdelo, da ga je nekdo stisnil za vrat in da ne more dihati.

Belogardisti so zavzeli že prve tri hiše v Železnikih. Tedaj je prihitel na pomoč bataljon s Smoleve in v enem samem jurišu očistil trg.

Ko je padla noč, je odjeknila salva. Bataljon je pokopaval svoje tri tovariše iz težkega voda.